

ZBIGNIEW KĘSEK*

AKWENY – PRZESTRZEŃ DO ZAMIESZKANIA
– POSZUKIWANIE REZERWBODIES OF WATER – A DWELLING SPACE
– A SEARCH FOR RESERVES

Streszczenie

Akweny w wielu miastach stały się elementem przestrzeni śródmiejskiej, a co się z tym wiąże atrakcyjną przestrzenią dla mieszkańców. Atrakcyjność przestrzeni wodnych przyczyniła się do zagospodarowania terenów nadbrzeżnych na cele mieszkalne, przyciągając wielu amatorów obcowania z naturalnym środowiskiem, za które to są gotowi zapłacić każdą cenę. W niniejszym artykule autor przedstawia kilka przykładów realizacji zespołów mieszkaniowych, które ilustrują współczesne podejście projektantów–architektów do problematyki zrównoważonego rozwoju, a równocześnie powodują zwiększenie intensywności zabudowy, optymalizację przestrzeni dzięki pozyskiwaniu nowych terenów pod zabudowę, a przez nowatorskie rozwiązania wprowadzają nową jakość do przestrzeni miejskiej.

Słowa kluczowe: miasto, zrównoważony rozwój, potrzeby współczesnego człowieka, przestrzeń miejska, środowisko zamieszkania, optymalizacja przestrzeni, akwenty, poszukiwanie rezerw

Abstract

In most cities, bodies of water have become an element of the central space and, consequently, an attractive space for their inhabitants. The attractiveness of aquatic spaces contributed to the development of waterfront areas for housing purposes – they attract many amateurs of communing with the natural environment at any price. My paper presents several examples of implementing residential complexes which illustrate contemporary designers and architects' approach to the problems of sustainable development, increase the intensiveness of development, optimize a space by gaining new areas for development and introduce a new quality into an urban space owing to some innovative solutions.

Keywords: city, sustainable development, contemporary man's needs, urban space, housing environment, space optimization, bodies of water, a search for reserves

* Dr inż. arch. Zbigniew Kęsek, Instytut Projektowania Urbanistycznego, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

Mały bezimienny strumień wijący się w dolinie zauroczył nas od pierwszej chwili. Zanim przeprowadziliśmy się w Appalachy, przez wiele lat mieszkaliśmy w stanie Arizona, gdzie stały potok tego rozmiaru zasługiwałby na miano pomnika przyrody. W rejonie Wielkiego Kanionu woda się ukrywa, czasem w szczelinach głębokich na półtora kilometra. Oddalone od siebie miasta czerpią każdy litr z dalekich rzek. Człowiek uważa, że dostęp do wody po prostu mu się należy, stąd place wielu miast Arizony zdobią fontanny, mimo że kilkadziesiąt kilometrów dalej rolnicy nie mogą nawodnić pól¹.

1. Współczesne tendencje w kształtowaniu zespołów zabudowy mieszkaniowej

Pierwsze osady ludzkie lokalizowane były nad ciekami i zbiornikami wodnymi, wiązało się to przede wszystkim z dostępem do wody, niezbędnej dla życia. Tak budowane osady rozrastały się, tworząc załazki wielu obecnych miast i wsi.

Nasza cywilizacja swoje początki bierze głównie z portów śródziemnomorskich, porty zrodziły jej trzon: metody myślenia racjonalnego, reguły demokracji i rządu prawa².

Założenia urbanistyczne i architektoniczne miast stanowią zapis procesu budowania ich tożsamości. Każde miasto ma swoją wielowiekową tradycję, wyrażającą się przede wszystkim przez specyficzne ukształtowanie przestrzeni miejskiej. Powyższe czynniki kształtujące przestrzeń – założenia urbanistyczne i architektura, w różny sposób stały się nośnikami tradycji, która obecnie poddana zostaje przyspieszonemu procesowi transformacji³.

Współczesne zespoły mieszkaniowe coraz częściej czerpią z zasad projektowania zrównoważonego, którego głównym postulatem jest oszczędność – oszczędność terenu, materiału i ograniczonych zasobów naturalnych. Poszukiwanie rezerw i racjonalne ich wykorzystanie w celu stworzenia przyjaznego człowiekowi środowiska mieszkaniowego wydaje się więc słuszną inwestycją.

Przyjazna człowiekowi przestrzeń do życia pozostaje w symbiozie z bogactwem elementów natury, wpływając pozytywnie na klimat środowiska oraz jego walory wizualne. „Piękno należy wesprzeć, bo tworzą je nieliczni a potrzebuje wielu” (Goethe).

Coraz częściej zespoły zabudowy wielorodzinnej, a także współczesne przykłady przestrzeni publicznych, powstają w obszarach nadbrzeżnych. Atrakcyjność tych miejsc często wynika z wielu procesów poprzedzających pożądaną stan. Zwykle działania te ograniczają się do czynności rewitalizacyjnych bądź czynności odnowy zaniedbanych terenów. Obszary nad wodą doceniane w Holandii, w Polsce – tylko przez krótki czas przeżywały swą świetność. Gdańsk jest przykładem polskiego miasta, niepowtarzalnym, ukształtowanym przez przebieg zdarzeń historycznych, w konkretnym terenie, przez ludzi, którym nieobce było pojęcie *genius loci*. Gdy spojrzymy na plan głównego miasta, zobaczymy koncepcję przestrzeni miejskiej otwartej na ląd i morze, dającej bezpośredni dostęp statkom do miasta, a ludziom do morza. Wytyczenie wygodnych ulic i bram prowadzących do nadbrzeża było równie ważne jak budowa okazałego centrum z ratuszem. Spięcie komunikacyjne portu z centrum miejskim spowodowało powstanie niemal równoległych szlaków komunikacyjnych, między którymi znajdują się domy, sklepy i obiekty publiczne⁴.

Odmienne natomiast ukształtowały się miasta śródlądowe, w których wiązka koncentrycznych ulic prowadzi z reguły do centralnego punktu, którym jest zazwyczaj rynek, ratusz, zamek czy kościół. Tego typu miasta dominują w krajobrazie Polski.

¹ B. Kingsolver, *Woda życia*, [w:] National Geographic Polska, Raport specjalny, *Woda nasz spragniony świat*, nr 4 (127) kwiecień 2010, s. 44.

² L. Kołakowski, *Pochwała kosmopolityzmu*, Gazeta Wyborcza 23.10.1997, s. 14.

³ E. Rewers, *Post-polis wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*, Univeritas, Kraków 2005, s. 308.

⁴ Tamże, s. 310.

Obraz sprzed kilku lat większości nadbrzeży polskich miast często przypominał zdegradowany teren zielony, a nawet wysypiska śmieci. Niezagospodarowane, zniszczone tereny nadbrzeżne były rezerwą budowlaną, która po wielu latach ma szansę stać się atrakcyjną przestrzenią, atrakcyjnym środowiskiem mieszkaniowym.

2. Przykłady

Pisząc o wodzie, trudno pominąć Holandię, która przoduje w realizacjach w sąsiedztwie wody. Realizacje te dotyczą zarówno historycznej tkanki miejskiej, jak i współczesnych założeń.

W samym centrum Rotterdamu wzdłuż kanałów, rozciąga się zwarta zabytkowa zabudowa usługowo-mieszkaniowa bez której Holandia straciłaby swój urok (fot. 1–4). Zabudowa mieszkaniowa doków portowych zlokalizowana jest na obszarze portów przeładunkowych na drugim brzegu kanału. Znajduje się na styku obszaru przemysłowego i zabudowy mieszkaniowej w centrum Rotterdamu. Została zaprojektowana w formie kwartałów mieszkalnych (co jest charakterystyczne dla architektury niderlandzkiej), wychodzących w głąb kanału rzecznego. Wzdłuż niewielkich przestrzeni komunikacyjnych znajduje się malowniczo wkomponowana zieleń.

Fot. 1–4. Holandia, Rotterdam – nadbrzeżna zabudowa mieszkaniowa

Photo 1–4. Rotterdam, Holland – waterfront housing

Kwartały zabudowy mieszkaniowej są przykładem projektowania zrównoważonego oraz przykładem poszanowania terenu. Są przykładem humanizacji przestrzeni miejskiej, a także rewitalizacji terenów poprzemysłowych. Prostota formy świadczy o nawiązaniu do tradycyjnej zabudowy. Wąskie, a wysokie prostopadłościanny swą smukłą sylwetką przypominają zabudowę w centrum Rotterdamu. Ze względu na zróżnicowany detal i użyte materiały, budynki uznawane są za przykład luksusowej zabudowy mieszkaniowej. Wprowadzenie do zespołów zabudowy mieszkaniowej usług, powoduje, że są one niemalże w zasięgu ręki i są jednym z wyznaczników wysokiej jakości środowiska mieszkaniowego. Łatwa dostępność do usług i bliskość elementów natury decyduje o wysokiej atrakcyjności tych zespołów mieszkaniowych. Analizowany zespół realizuje wymagania komfortu zamieszkania. Ponadto charakteryzuje się także pozytywnymi walorami estetycznymi⁵.

Inny przykładem jest Bordeaux – miasto, którego nie można sobie wyobrazić bez Garony. W swej historii często powracało do rozbudowy w stronę rzeki. Urokliwe promenady w otoczeniu zieleni i placów tworzą niepowtarzalny klimat pierzei rzeki. Podjęta w ostatnich latach rewitalizacja nadbrzeży to kolejny „powrót do rzeki”. Jej głównym założeniem było uporządkowanie ciągów komunikacji miejskiej (ciągi piesze i samochodowe, a także wprowadzenie linii tramwajowej) w obrębie historycznej tkanki miejskiej. Koncepcja ma dotyczyć nowych rozwiązań funkcjonalnych, pozwalających na stworzenie miejsc o charakterze wypoczynkowym i rekreacyjnym. „Poprzeczne powiązania z poszczególnymi częściami miasta gwarantują żywotność nowego nabrzeża. Jest to także obszar niezwykle atrakcyjny ze względów krajobrazowych. Wewnętrzny łuk rzeki pozwala na podziwianie panoramy miasta, która podczas spaceru ukazuje zmienne kadry nadbrzeży, mostów, historycznych pierzei i dominant”⁶.

Środowisko mieszkaniowe nad wodą stopniowo także w Polsce staje się atrakcyjne. Na podstawie podejmowanych prób aranżacji przestrzeni nad wodą można wysunąć tezę, że po kilkudziesięciu latach miasta polskie różnej wielkości na nowo odkrywają walory życia w sąsiedztwie naturalnych założeń wodnych.

We Wrocławiu realizowany jest zespół mieszkaniowo-usługowy, zlokalizowany w bliskim sąsiedztwie zielonych terenów nadbrzeżnych. Przy ulicy Kurkowej i na placu Maxa Borna powstaje kwartał zabudowy mieszkaniowo-usługowej z zielonym dziedzińcem po środku założenia. Kompleks obiektów o różnej funkcji zaprojektowany został przez profesora S. Kuryłowicza. W jego skład wchodzi obiekt mieszkaniowo-usługowy oraz zespół hotelowo-apartamentowy. Architektura nowych obiektów jest imponująca, wraz z otoczeniem, którego najważniejszym elementem jest woda tworzy wysokiej jakości środowisko mieszkaniowe. Proste, geometryczne bryły z prostokątnymi przeszkleniami różnej wielkości, dla realizacji których wykorzystano cztery podstawowe moduły, tworzą przyjazne otoczenie o charakterze społecznym i publicznym. Jasna kolorystyka, w której dominują odcienie szarości, współgra z wodą i kontrastuje z towarzyszącą zielenią.

Wrocław w ostatnich latach stał się ważnym ośrodkiem między innymi ze względu na podejmowanie licznych realizacji z wykorzystaniem terenów nadrzecznych. Miasto czynnie uczestniczy w organizacji spotkań, wspólnych dyskusji dotyczących urbanizacji nadbrzeży miast. Władze miasta zaproponowały koncepcję zagospodarowania bulwarów wzdłuż Odry, które łączyłyby port Osobowicki, Popowice z Wybrzeżem Wyspiańskiego i Pasteura. Koncepcja ma obejmować także Port Miejski oraz Starą Odrę. Główną ideą projektu było stworzenie nadrzecznych tarasów z alejami spacerowymi i terenami z urządzeniem zielenią.

⁵ Z. Kęsek, SUSPURPOL, Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej, Instytut Projektowania Urbanistycznego, Katedra Kształtowania Środowiska Mieszkaniowego 2006–2007.

⁶ A.A. Kantarek, *O przestrzeni miasta – atrakcyjnej, urodzivej i pięknej*, 4Ular, Uroda miasta. Odnowa krajobrazu miejskiego, Politechnika Śląska 2009, s. 509.

3. Podsumowanie

Obszary nadrzeczne, które w tej chwili mogą w Polsce być postrzegane jako zaniedbane rezerwy terenu, w niedalekiej przyszłości mogą stać się jedną z największych atrakcji wielu miast polskich. Także w Krakowie prowadzone są dyskusje na temat zagospodarowania terenu wzdłuż Wisły. Od kilku lat funkcjonują nowe przejazdy i wiadukt łączący centrum Krakowa z Zabłociem oraz Podgórzem, jak również realizowane są nowe. W okolicy powstało także wiele obiektów usługowych – Galeria Kazimierz, w sąsiedztwie której zrealizowano dwa zespoły zabudowy wielorodzinnej, a po drugiej stronie Wisły, na byłych terenach przemysłowych między innymi wybudowano hotel, Krakowską Akademię im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego – pierwszą niepubliczną szkołę wyższą w Małopolsce, realizowane są nowe zespoły mieszkaniowe i usługowe z wykorzystaniem istniejącej substancji.

Planowane są liczne inwestycje w rejonach nadrzecznych. Został rozstrzygnięty konkurs architektoniczno-urbanistyczny na zagospodarowanie 5-kilometrowego odcinka bulwarów od mostu Zwierzynieckiego do stopnia wodnego Dąbie. Wyniki tego konkursu będą wykorzystane w pracach nad projektem miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla tego terenu. Według założeń tego planu bulwary nadwiślańskie powinny pozostać „salonem miasta”, gdzie zabytki przeplatają się ze współczesnością, a tłem jest cenne środowisko naturalne. Dolina Wisły i sama rzeka to także niewykorzystywane obecnie miejsce rekreacji. Jeszcze kilkadziesiąt lat temu naprzeciw Wawelu z powodzeniem działała piaszczysta plaża. Aranżacją plaży i budową basenu zacumowanego przy nabrzeżu Wisły zainteresowana jest polsko-włoska spółka SAO. Nadwiślańska plaża ma powstać na wysokości dawnego hotelu Forum, naprzeciw klasztoru Na Skałce. Wzorem rozwiązań stosowanych w wielu europejskich stolicach, oprócz miejsca do leżakowania i „pływającego” basenu, w ramach przedsięwzięcia mają działać także kino letnie oraz punkty gastronomiczne. Jeszcze w tym roku dzielnice Kazimierz i Podgórze połączy kładka dla pieszych i rowerzystów oraz rozpoczęło budowę pali cumowniczych na Wiśle. Wytypowano 11 miejsc, z których korzystać będą mogły zarówno statki żeglugi, łodzie, jak i punkty komercyjne – hotele czy restauracje. Wisłą popłynę także tramwaj wodny. Miasto planuje budowę 8 przystanków dla tego środka lokomocji.

Ożywieniu królowej polskich rzek oraz terenów przylegających do niej ma służyć także wart 40 mln złotych projekt „Turystyczny szlak żeglugi śródlądowej na rzece Wiśle w województwie małopolskim”. Kraków ubiega się o unijne dofinansowanie tego przedsięwzięcia wspólnie z gminami Oświęcim, Niepolomice i Babice⁷.

Coraz wyraźniej rośnie potrzeba uporządkowania terenów nadrzecznych, które stwarzają dogodne warunki zarówno dla rekreacji, jak i dla mieszkalnictwa. Są to tereny, obok których nie można przejść obojętnie.

„Ważne jest, abyś zachował zdolność przeżywania, aby istniały rzeczy, które mogą cię zadziwić, wywołać wstrząs. Ważne jest, aby nie dotknęła cię straszna choroba – obojętność”⁸.

⁷ BIP Urzędu Miasta Krakowa.

⁸ R. Kapuściński, *Lapidaria*, Czytelnik, Warszawa 2004, s. 200.

Literatura

- [1] Kantarek A., *O przestrzeni miasta – atrakcyjnej, urodziwej i pięknej*, 4Ular, Uroda Miasta. Odnowa krajobrazu miejskiego, 2009.
- [2] Kapuściński R., *Lapidaria*, Czytelnik, Warszawa 2004.
- [3] Kingsolver B., *Woda życia*, [w:] National Geographic Polska, Raport specjalny, *Woda nasz spragniony świat*, nr 4 (127) kwiecień 2010.
- [4] Kobylarczyk J., *Water as an element of city public space, Water In the townscape*, Politechnika Poznańska, 2009.
- [5] Rewers E., *Post-polis wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*, Univeritas, Kraków 2005.
- [6] SUSPURPOL, Katedra Kształtowania Środowiska Mieszkaniowego, Instytut Projektowania Urbanistycznego, Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej, 2006–2007.